

DOI: 10.5281/zenodo.3233359

УДК 351.79

*Гаваза А. О., аспірант, ІДУЦЗ, м. Київ*

*Havaza A., postgraduate student, Institute of Public Administration in the Sphere of Civil Protection, Kyiv*

**СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ  
ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОТИМІННОЇ БЕЗПЕКИ**

**CONDITIONS OF THE STUDY OF STATE REGULATION OF THE  
PROCESS OF MINE SAFETY CULTURE FORMING**

*Проблема безпечної життєдіяльності вивчалася численними науковцями, але, на жаль, їх дослідження зосереджувалися на формуванні безпекових компетентностей майбутніх професіоналів і організації навчання населення діям в умовах надзвичайних ситуацій. За результатами дослідження джерел наукової літератури встановлено, що питання формування протимінної культури безпеки не висвітлено у науковій літературі незважаючи на надзвичайно високу актуальність даної проблеми.*

**Ключові слова:** державне регулювання, вибухонебезпечні предмети, культура, формування, культура протимінної безпеки.

*The problem of safe living was studied by numerous scholars, but unfortunately their research focused on the formation of security competences of future professionals and the organization of teaching the population activities in emergencies. According to the results of the research of sources of scientific literature, it was established that the question of the formation of a mine safety culture has not been covered in scientific literature despite the extremely high relevance of this problem.*

**Keywords:** state regulation, explosive items, safety, culture, forming, mine safety culture.

**Постановка проблеми.** У 2016 році Landmine Monitor (<http://the-monitor.org>) виявив 785 випадків ураження мінами та іншими вибухонебезпечними предметами в Україні. Найбільша кількість постраждалих була військовими – 463 (58,98%), 219 (27,89%) були цивільними, статус 103 жертви не був встановлений. За статевим розподілом з'ясовано наступне – чоловіки склали 611 (77,83%) осіб та жінки – відповідно 41 (22,17%) особи. За віковим розподілом відповідно – дорослі склали 618 осіб (581 чоловік та 37 жінок), та діти відповідно склали 30 осіб (26 хлопчиків та 4 дівчат).

Слід зазначити, що постійно відбувається зростання кількості постра-

ждалих від мін та інших вибухонебезпечних предметів, а саме: 2014 рік – 158 осіб; 2015 рік – 706 осіб; 2016 рік – 758. У 2017 році відбулося зменшення кількості постраждалих – 425 осіб, що зазначається у звітах Landmine Monitor (<http://the-monitor.org>).

На сьогодні внаслідок проблеми мінної небезпеки критично зросла загроза життю громадян та провадження господарської діяльності на території держави. Значна частина території Донецької та Луганської областей в районі проведення Антитерористичної операції, у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України, опинилася забрудненою значною кількістю вибухонебезпечних предметів. В результаті чого на Сході України значно почастишали випадки травмування та загибелі як мирного населення, так і військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань [7].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика статті є мультидисциплінарною та торкається декількох сфер наукової та практичної діяльності – державного управління, цивільного захисту, управління освітою та безпеки життєдіяльності.

Дослідження фахівців з державного управління у сфері цивільного захисту були присвячені питанням цивільного захисту у цілому – С.О. Андреев [1], Л.А. Жукова [9], І.П. Кринична [11], В.О. Тищенко [2], окремих видів його забезпечення – П.Б. Волянський [6], А.В. Терент'єва [18]. Вагомий внесок у дослідження проблем формування та реалізації державної політики у сфері освіти, державного управління освітою зробили М.М. Білинська [4], С.М. Домбровська [8], Т.О. Лукіна [12], В.М. Огаренко [14], В.П. Садковий [17] та ін.

Міждисциплінарний аналіз наукових досліджень свідчить, що у прямій постановці навчання деяких категорій населення діям у надзвичайних ситуаціях (НС) присвячені праці П.Б. Волянського [6], М.М. Козяра [10], Є.Ю. Литвіновського [3], А.В. Роміна [16], В.О. Юрченка [20]. Але вони не стосуються проблематики організаційно-правового забезпечення формування протимінної культури безпеки.

**Постановка завдання.** Аналіз нормативно-правового забезпечення формування протимінної культури безпеки та організації просвітницької діяльності з означеного питання, а також виявлення прогалин для опрацювання рекомендацій щодо державного регулювання даного питання.

**Виклад основного матеріалу.** Ситуація у сфері безпеки, що складається під впливом складного динамічного процесу, в основі якого лежать глобалізація, науково-технічний прогрес, інформатизація, посилення антропогенного навантаження на навколишнє середовище, супроводжується виникненням нових ризиків та загроз для людей.

В Україні сформовані міцні підвалини державної політики у сфері забезпечення безпечних умов життєдіяльності, зокрема, створена законодавча база, яка ґрунтується на Конституції України і включає закони України у

сфері охорони здоров'я, охорони праці, охорони навколишнього середовища, безпеки дорожнього руху, цивільної оборони і цивільного захисту. За роки становлення в державі створені відповідні інституції, зокрема у 1993 році створена Національна Рада з питань безпеки життєдіяльності населення [15]. Хоч зайнявши нішу надвідомчого координаційного і методологічного центру з впровадження сучасних підходів до покращення ситуації у сфері безпеки, ця Національна Рада, на превеликий жаль, досі себе ніяк не проявила. Враховуючи той факт, що відповідні знання, уміння та навички є необхідною умовою безпечної поведінки людини, цим питанням приділяється увага в освітній сфері. Зокрема, на основі напрацювань міжнародних і українських науковців у сфері безпеки в Україні реалізується концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини».

У світовій практиці питання протимінної діяльності регулюються відповідними стандартами з протимінної діяльності. Міжнародні стандарти для програм у сфері гуманітарного розмінування були вперше запропоновані робочими групами на міжнародній технічній конференції, яка проходила у Данії в липні 1996 року. Були встановлені критерії для всіх аспектів процесу розмінування, рекомендовані стандарти й узгоджене нове універсальне визначення поняття «розмінування». Наприкінці 1996 року принципи, запропоновані у Данії, були розвинуті робочою групою під керівництвом ООН і з'явилися «Міжнародні стандарти для проведення операцій з гуманітарного розмінування». Перше видання було опубліковане Службою Організації Об'єднаних Націй з питань протимінної діяльності (ЮНМАС) у березні 1997 року.

За останні декілька років співтовариство, що займається проблемами протимінної діяльності, здійснило важливі кроки на шляху професіоналізації процесу інформування про мінну небезпеку (ІМН) та небезпеку від вибухо-небезпечних залишків війни (ВЗВ). Центральним елементом цього процесу є розробка міжнародних стандартів для ІМН, виконувана ЮНІСЕФ у межах стандартів МСПМД, які скеровуються ЮНМАС. У жовтні 2003 р. ЮНІСЕФ підготував сім стандартів ІМН, які формально були прийняті як стандарти МСПМД у червні 2004 р: МСПМД (IMAS) 07.11: Посібник для управління інформуванням про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 07.31: Акредитація організацій і операцій у сфері інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 07.41: Моніторинг програм та проектів у сфері інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 08.50: Збір даних та оцінка потреб для процесу інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 12.10: Планування програм та проектів у сфері інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 12.20: Виконання програм та проектів у сфері інформування про мінну небезпеку; МСПМД (IMAS) 14.20: Оцінка програм та проектів у сфері інформування про мінну небезпеку.

У документі [13] термін «інформування про мінну небезпеку та небезпеку від ВЗВ» (ІМН) стосується дій, які спрямовані на зменшення ризику

загибелі або ушкодження від мін або ВЗВ (включно з суббоєприпасами, що не вибухнули) шляхом підвищення обізнаності та заохочення до безпечної поведінки. Ця діяльність включає також обмін інформацією з громадами в зонах підвищеного ризику, комунікація ідей та сигналів щодо культури безпеки до цільових груп, та підтримку місцевих громад в управлінні ризиками і в участі в протимінній діяльності.

ІМН має забезпечити, щоб чоловіки, жінки та діти в уражених громадах були обізнані щодо ризиків від мін та ВЗВ, та були заохочені поводити себе таким чином, щоб зменшити ризик для людей, майна та довкілля. Метою інформування є зменшення ризику до такого рівня, щоб люди могли жити безпечно, та забезпечення сприятливого середовища з тим, щоб економічний та соціальний розвиток відбувалися б вільно, без обмежень, накладених забрудненням.

ІМН є невід'ємною частиною планування та провадження протимінної діяльності. Очевидно, що це не може бути поодиноким діяльністю,<sup>1</sup> але, де тільки можливо, воно повинно відбуватися на підтримку або у поєднанні з іншими видами протимінної діяльності. Програми та проекти можуть виконуватися у надзвичайних ситуаціях або в умовах гуманітарних операцій, під час стадії пост-конфліктного переходу або для соціально-економічного.

У певних умовах НС, коли розмінування не можливе, або ще не почалося, або в країнах зі залишковим забрудненням (що стає все більш типовим), ІМН може увійти до шкільної програми і не буде пов'язаним з іншими аспектами протимінної діяльності. Таким чином, освітні інституції можуть управляти та моніторити ІМН незалежно від центру протимінної діяльності.

В Україні роз'яснювальну роботу серед населення щодо заходів безпеки та правил поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів регламентує наказ МНС України від 20.09.2010 №791 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення робіт з розмінування місцевості на території України підрозділами та спеціалізованими підприємствами МНС».

Роз'яснювальна робота серед населення щодо заходів безпеки та правил поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів проводиться центрами пропаганди територіальних органів управління та підпорядкованими підрозділами Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту спільно з місцевими органами виконавчої влади, органами МВС через: місцеве радіо; пресу; телебачення; інтернет видання; проведення бесід та інформацій на зборах робітників і службовців; проведення занять у навчальних закладах; видання спеціальних плакатів і пам'яток про заходи безпеки при виявленні вибухонебезпечних предметів (ВНП); проведення індивідуальних бесід під час опитування населення щодо виявлення ВНП.

Не рідше 2 разів на рік проводяться бесіди з учнями усіх шкіл, розташованих на території, закріпленій за територіальними органами управління та підпорядкованими підрозділами Оперативно-рятувальної

служби цивільного захисту, щодо порядку дій при виявленні ВНП. Особливо наполегливо цю роботу необхідно проводити перед початком сходу снігової маси, розгортанням польових робіт, початком весняно-літнього періоду масового відпочинку.

Під час проведення роз'яснювальної роботи і опитування населення одночасно проводиться збір відомостей про наявність ВНП. Аналіз актуальних питань навчання населення з протимінної безпеки [8] засвідчив наявність окремих регулятивних заходів з формування протимінної культури безпеки. МОН України листом № 1/9-419 від 19.08.2014 з метою підвищення протимінної безпеки населення та дітей рекомендує у загальноосвітніх навчальних закладах спланувати цикл уроків та виховних заходів присвячених поведженню учнів з вибухонебезпечними предметами, на які учні можуть наразитися. Зазначені заходи можуть бути проведені для всіх категорій учнів на уроках з предметів «Основи здоров'я», «Захист Вітчизни» та виховних годинах у загальноосвітніх навчальних закладах. Для проведення уроків рекомендуємо використовувати відеоматеріали з питань протимінної безпеки для загального населення та дітей [5], що розроблені ДСНС, ОБСЄ, ЮНІСЕФ та отримали статус соціальної реклами від Національної Ради з питань телебачення та радіомовлення.

Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб (МТООТ) України був розроблений «Стандарт навчання ризикам небезпек від мін та вибухонебезпечних залишків війни під час реалізації проектів та програм у громадах», який представили послам різних країн та представникам міжнародних організацій [19]. Запропонований МТООТ документ передбачає уніфікацію підходів до навчання громадян безпечній поведінці з вибухонебезпечними предметами та ризикам небезпек, а також реалізацію відповідних освітніх ініціатив як на національному, так і на місцевому рівні включно з конкретними громадами.

Стандарт, розроблений МТООТ, передбачає організацію роботи в громадах для налагодження координації та реалізації заходів з навчання ризикам небезпек від мін та вибухонебезпечних предметів в Луганській та Донецькій областях. У документі містяться рекомендації по роботі з цільовими групами, прописана необхідність створення координаційної групи та її повноваження, також йдеться про створення повідомлень щодо безпечної поведінки, можливості навчання дітей у школах та поза навчальними закладами, про обмін інформацією між учасниками протимінної діяльності тощо.

Відповідно до Указу Президента України від 02.09.2013 № 476 «Про національний орган України з питань протимінної діяльності», здійснення функцій національного органу України з питань протимінної діяльності та впровадження міжнародних стандартів протимінної діяльності покладено на Міністерство оборони України. Проте, даним Указом не врегульовується питання координації протимінної діяльності та взаємодії центральних

органів виконавчої влади під час виконання заходів у цій сфері. Тоді як за міжнародними стандартами протимінну діяльність складають п'ять груп заходів, що взаємодоповнюють одна одну, а саме: інформування про мінну небезпеку; гуманітарне розмінування, тобто, розвідка наявності мін та ВЗВ, складання карт, маркування та, за необхідності, очищення (розмінування); надання допомоги постраждалим, включаючи реабілітацію та відновлення; знищення запасів а також агітаційно-просвітницька робота проти використання протипіхотних мін.

Відповідно до ст 5. прийнятого Верховною Радою Закону України «Про протимінну діяльність» зазначено, що основними складовими видів протимінної діяльності в Україні є: обстеження, маркування і складання карт території; очищення забрудненої території шляхом виконання робіт з розмінування, а саме: виявлення, перевезення, знешкодження або знищення вибухонебезпечних предметів; підготовка документації за наслідками проведення робіт з розмінування; надання інформації про заходи з протимінної діяльності, а також інформування населення про мінну небезпеку та щодо незастосування вибухонебезпечних предметів; навчання протидії ризикам, пов'язаним із вибухонебезпечними предметами; утилізація надлишкових боєприпасів, боєприпасів, непридатних для подальшого використання та зберігання, а також боєприпасів, що підлягають знищенню відповідно до міжнародних зобов'язань; надання допомоги постраждалим особам та здійснення їх реабілітації; агітаційно-просвітницька робота стосовно невикористання протипіхотних мін.

У ст. 22 Закону зазначено, що місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування у взаємодії з центральними органами виконавчої влади, державними органами та національним органом з питань протимінної діяльності у межах своїх повноважень інформують населення про можливі загрози від вибухонебезпечних предметів і заходи, які необхідно вживати для уникнення небезпеки для життя і здоров'я.

Ст. 28 Закону зазначає, що оператори протимінної діяльності, що залучаються відповідними суб'єктами протимінної діяльності до виконання заходів у цій сфері, у взаємодії із національним органом з питань протимінної діяльності можуть виконувати такі заходи у сфері протимінної діяльності, зокрема: проведення навчання протидії ризикам, що пов'язані з вибухонебезпечними предметами; здійснення інформування (пропаганди) щодо незастосування вибухонебезпечних предметів. Тобто можемо говорити про прийняття концептуального законодавчого акту, нюанси запровадження якого мають бути регламентовані низкою підзаконних актів для регулювання окремих напрямів, зокрема формування протимінної культури безпеки.

**Висновки.** Законодавчо функцію цивільного захисту покладено на державу, саме вона повинна здійснювати державне регулювання навчання населення діям у НС, реалізація якого повинна забезпечуватись центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого само-

врядування, організовуючи взаємодію з інституціями громадянського суспільства. Проблема безпечної життєдіяльності вивчалася численними науковцями, але, на жаль їх дослідження зосереджувалися на формуванні безпекових компетентностей майбутніх професіоналів і організації навчання населення діям в умовах НС. За результатами дослідження джерел наукової літератури встановлено, що питання формування протимінної культури безпеки не висвітлено у науковій літературі незважаючи на надзвичайно високу актуальність даної проблеми. Станом на сьогоднішній день напрацьовано певну нормативно-правову базу з проблематики протимінної діяльності і гуманітарного розмінування, запроваджуються світові стандарти протимінної безпеки та створено методичну базу навчання школярів з протимінної безпеки. Зважаючи на це, питання державного регулювання формуванням протимінної безпеки є напрямом наших подальших наукових розвідок.

### Список використаних джерел:

1. Андреев С. О. Терміни і поняття «цивільна оборона» та «цивільний захист»: етимологічні та логіко-семантичні аспекти. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління: міжнар. наук.-практ. журн.* 2016. Вип. 2. С. 283 – 297.
2. Барило О. Г., Потеряйко С. П., Тищенко В. О. Удосконалення процесу управління у надзвичайних ситуаціях. *Науковий вісник АМУ: збірник наукових праць.* 2013. Вип. 2. С. 119–124.
3. Безпека людини в сучасних умовах: монографія / В. В. Березуцький, Н. Л. Березуцька, Є. Ю. Литвиновський та ін. / ФОП В. В. Мезіна. Харків, 2018. 208 с.
4. Білинська М. М. Державне управління галузевою стандартизацією в умовах реформування вищої медичної освіти в Україні : дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Нац. акад. держ. Упр. при Президентові України. Київ, 2004. 400 с.
5. Відеоматеріали з питань протимінної безпеки для загального населення та дітей : методичні матеріали МОН України / МОН України. URL: <https://www.dropbox.com/s/6tqoszr2xmiz5lj/Mines.mp4>; <https://www.dropbox.com/s/wra85b4hfpdmagn/mns%20720x576%20low%2003.08.14.avi>; <https://www.dropbox.com/s/z8fz2ktrd2f0nm7/mns%20720x405%2003.-08.14.mp4>.
6. Волянський П. Б. Державне управління медичним захистом населення від наслідків надзвичайних ситуацій в Україні: становлення і розвиток: монографія / «Українська технологічна група». Київ, 2013. 360 с.
7. Гаваза А. О. Актуальні питання навчання населення з протимінної безпеки як складова системи управління цивільною безпекою. *Інвестиції: практика та досвід* : міжнар. наук.-практ. журн. 2018. № 15. С. 109 – 117.
8. Домбровська С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін : монографія / Вид-во «Оберіг». Харків, 2009. 176 с.
9. Жукова Л. А. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: функціонально-структурний аспект: автореф. дис. ... к.держ.упр. Київ: НАДУ при Президентові України, 2007. 20 с.
10. Козяр М. М. Інновації у навчальному процесі сучасних вищих навчальних закладів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: міжнар. наук.-практ.

журн. 2016. Вип. 46. С. 218 – 222.

11. Кринична І. П. Державне управління процесами радіаційно-безпечної життєдіяльності населення: монографія / ДРІДУ НАДУ. Дніпропетровськ, 2015. 388 с.

12. Лукіна Т. О. Доступність освіти як показник результативності державного управління освітою в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*: міжнар. наук.-практ. журн. 2013. № 3. С. 114 – 120.

13. Міжнародні стандарти протимінної діяльності (МСПМД) (IMAS) 12.10 «Інформування про мінну небезпеку та небезпеку вибухонебезпечних залишків війни» : International Mine Action Standards, 02.06.2013. URL: [https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/MAS/documents/imas-international-standards/Ukrainian/IMAS\\_12.10\\_ukr.pdf](https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/MAS/documents/imas-international-standards/Ukrainian/IMAS_12.10_ukr.pdf) (дата звернення: 26.10.2018).

14. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг: монографія / Вид-во НАДУ. Київ, 2005. 328 с.

15. Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.1993 № 733 // База даних «Законодавство України» / КМ України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-93-%D0%BF> (дата звернення: 10.10.2018)

16. Ромін А. В. Інноваційні технології державного управління вищим навчальним закладом у системі ДСНС України. *Держава та регіони. Серія : Державне управління*: міжнар. наук.-практ. журн. 2013. № 3. С. 26 – 30.

17. Садковий В. П. Державне управління в сфері формування освітніх стандартів підготовки фахівців цивільного захисту України : монографія / НУЦ-ЗУ, КП «Міська друкарня». Харків, 2013. 240 с.

18. Терент'єва, А. В. Управління надзвичайними ситуаціями : монографія / Доктор Медіа. Київ, 2009. 332 с.

19. У МТОТ презентували Стандарт навчання ризикам небезпек від мін та вибухонебезпечних залишків війни : новини від 22.03.2018 // офіційний сайт МТОТ України / МТОТ України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/v-mtot-prezentovali-standart-navchannya-rizikam-nebezpek-vid-min-ta-vibuhonebezpechnih-zalishkiv-vijni> (дата звернення 24.11.2018).

20. Юрченко В. О. Проблеми та перспективи підготовки фахівців з питань цивільного захисту. *Науковий вісник льотної академії. Серія : Педагогічні науки*: міжнар. наук.-практ. журн. 2017. Вип. 1. С. 396 – 401.

#### References:

1. Andreev, S.O. "Terms and concepts of "civil defense" and "civil defense": etymological and logical-semantic aspects [Terminy i ponyattya "tsyvilna oborona" ta "tsyvilnyu zakhyst": etymolohichni ta lohiko-semantychni aspekty]. " *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsvyilnoho zakhystu Ukrayiny. Seriya : Derzhavne upravlinnya* 2 (2016) : 283 – 297. Print.

2. Barilo, O.G., Poteryayko, S.P. and Tyschenko, V.O. "Improvement of the management process in emergency situations" [Udoskonalennya protsesu upravlinnya u nadzvychaynykh sytuatsiyakh]. " *Naukovyy visnyk AMU* 2 (2013) : 119 – 124. Print.

3. Berezutsky, V.V., Berezutsky, L.N. and Litvinovsky E. Yu. Etal. *Human security in modern conditions [Bezpeka lyudyny v suchasnykh umovakh: monohrafiya]*. Kharkiv : FOP V. V. Mezina, 2018. Print.

4. Bilins'ka, M.M. *State administration of industry standardization in the conditions of reforming of higher medical education in Ukraine [Derzhavne upravlinnya*



*haluzevoyu standartyzatsiyeyu v umovakh reformuvannya vyshchoyi medychnoyi osvity v Ukraini*]. Diss. National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. 2004. Print.

5. *Video materials on landmine safety for the general population and children* [Videomaterialy z pytan protyminnoyi bezpeky dlya zahalnoho naseleण्या ta ditey]. Web. 3 Dec. 2018. < <https://www.dro-pbox.com/s/wra85b4hfpdmagn/mns%20720x-576%20low%2003.08.14.avi>; <https://www.dropbox.com/s/z8fz2ktrd2f0nm7/mns%20720x405%2003.-08.14.mp4>>

6. Volyansky, P.B. *State administration of medical protection of the population from the consequences of emergencies in Ukraine: formation and development* [Derzhavne upravlinnya medychnym zakhystom naseleण्या vid naslidkiv nadzvychaynykh sytuatsiy v Ukraini: stanovlennya i rozvytok]. Kyiv: "Ukrainian technological group", 2013. Print.

7. Havaza, A.O. "Topical issues of training the population of mitigation safety as a component of the civil security management system [aktual'ni pytannja navchannja naseleण्या z protyminnoi' bezpeky yak skladova systemy upravlinnja cyvil'noju bezpekoju]." *Journal Investytsiyi: praktyka ta dosvid* 15 (2018): 109 – 117. Print.

8. Dombrovskaya, SM *State administration of higher education in the conditions of transformational changes* [Derzhavne upravlinnya vyshchoyu osvitoyu v umovakh transformatsiynykh zmin]. Kharkiv: "Oberig", 2009. Print.

9. Zhukova, L. A. *State administration in the field of civil protection in Ukraine: functional and structural aspect* "Derzhavne upravlinnya u sferi tsyvilnoho zakhystu v Ukraini: funktsionalno-strukturnyy aspekt". Abstract Diss. ... PhD in Public Administration. National Academy of Public Administration under President of Ukraine. (2007): 20. Print.

10. Kozyar, M. M. "Innovations in the educational process of modern higher educational institutions [Innovatsiyi u navchal'nomu protsesi suchasnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv]." *Modern information technologies and innovative methods of training in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems* 46 (2016): 218 – 222. Print.

11. Krynychna, I. P. *State management of the processes of radiation-safe life of the population* [Derzhavne upravlinnya protsesamy radiatsiyno-bezpechnoyi zhyttyediyalnosti naseleण्या]. Dnipropetrovsk, 2015. Print.

12. Lukina, T. O. "Accessibility of education as an indicator of the effectiveness of state education management in Ukraine [Dostupnist osvity yak pokaznyk rezultatyvnosti derzhavnoho upravlinnya osvitoyu v Ukraini]." *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine* 3 (2013): 114 – 120. Print.

13. *International Standards for Mine Action (IMAS) 12.10* "Information on Mining Danger and Dangers of Explosive Remnants of War" [Mizhnarodni standarty protyminnoyi diyalnosti (MSPMD) (IMAS) 12.10 «Informuvannya pro minnu nebezpeku ta nebezpeku vybukhonebezpechnykh zalyshkiv viyny]. Rep. N.p., Web. 26 Oct. 2018. <[https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/MAS/documents/imas-international-standards/Ukrainian/IMAS\\_12.10\\_ukr.pdf](https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/MAS/documents/imas-international-standards/Ukrainian/IMAS_12.10_ukr.pdf)>

14. Ogarenko, V.M. *State regulation of activity of higher educational institutions in the market of educational services* [Derzhavne rehulyuvannya diyalnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv na rynku osvitnikh posluh]. Kyiv, 2005. Print. Ukraine. The Cabinet

of Ministers of Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “About the creation of the National Council on the issues of safe life of the population”. N. p., 15 Sept. 1993. Web. 10 Oct. 2018. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-93-%D0%BF>>

15. Romin, A.V. Innovative Technologies of Public Administration by Higher Educational Institution in the SES System of the Ukrainian “Innovatsiyni tekhnolohiyi derzhavnoho upravlinnya vyshchym navchalnym zakladom u systemi DSNS Ukrayiny”. *State and regions. Series: Public Administration* 3 (2013): 26 – 30. Print.

16. Sadkovy, V.P. *State Administration in the field of formation of educational standards for the training of specialists in civil protection of Ukraine [Derzhavne upravlinnya v sferi formuvannya osvitynikh standartiv pidhotovky fakhivtsiv tsyvil'noho zakhystu Ukrayiny]*. Kharkiv: «Miska drukarnya», 2013. Print.

17. Terentieva, A.V. *Emergency Management [Upravlinnya nadzvychaynyymi sytuatsiyamy]*. Kyiv: Dr. Media, 2009. Print.

18. *The Ministry of the Temporary Occupied Territories presented the Standard for the Study of the Risks of Dangers from Mining and Explosive Remnants of War [U Ministerstvi tymchasovo okupovanykh terytoriy prezentuvaly Standart navchannya ryzykam nebezpek vid min ta vybukhonebezpechnykh zalyshkiv viyny]*. Web. 24 Nov. 2018. < [www.kmu.gov.ua/ua/news/v-mtot-prezentuvali-standart-navchannya-rizikam-nebezpek-vid-min-ta-vibuhonebezpechnih-zalishkiv-vijni](http://www.kmu.gov.ua/ua/news/v-mtot-prezentuvali-standart-navchannya-rizikam-nebezpek-vid-min-ta-vibuhonebezpechnih-zalishkiv-vijni) >

19. Yurchenko, V.O. "Problems and perspectives of training specialists in civil protection issues “Problemy ta perspektyvy pidhotovky fakhivtsiv z pytan tsyvilnoho zakhystu.” *Scientific herald of the flight academy. Series: Pedagogical Sciences* 1 (2017): 396 – 401. Print.

---

---

**DOI: 10.5281/zenodo.3234426**

**УДК 351:355.02(477)**

*Кравчук О. В., докторант, ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків*

*Kravchuk O., PhD in Law Sciences, Associate Professor of Criminal Law and Process Department, Khmelnytsky University of Management and Law, Kharkiv*

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ  
У ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКСПЕРТНО-  
КРИМІНАЛІСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ**

**THE FEATURES OF USE OF CRIMINALIST TECHNIQUE IN  
PROCESSES OF PUBLIC ADMINISTRATION BY EXPERT AND  
CRIMINALIST ACTIVITY**